

І.Л. Невзоров,
*кандидат юридичних наук,
професор кафедри теорії та
історії держави і права факультету № 1
(Харківський національний університет внутрішніх справ)*

А.Г. Байбак,
*кандидат юридичних наук,
викладачка кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1
(Харківський національний університет внутрішніх справ)*

ПРАВОВА ВИЗНАЧЕНІСТЬ ЯК ЮРИДИЧНА ГАРАНТІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Під гарантіями прав і свобод людини та громадянина традиційно розуміють систему соціально-економічних, моральних, політичних, юридичних умов, засобів і способів, які забезпечують їх фактичну реалізацію, охорону та надійний захист [1, с. 219]. Своєю чергою, юридичні гарантії охоплюють усі правові засоби і способи, за допомогою яких реалізуються, охороняються, захищаються права і свободи громадян, усуваються порушення прав і свобод, поновлюються порушені права [2, с. 28-29].

В умовах сьогодення існують всі підстави вважати, що завдяки правовій визначеності людині гарантуються її права. Це проявляється у прозорості, передбачуваності правозастосування, очікуванні необхідних/бажаних правових результатів. Очікування правових результатів є запорукою, того що ці результати будуть досягнуті. Якщо ці результати будуть досягнуті, то людина буде переконана у тому, що норми права є стабільними, сталими, якісними.

Розглядаючи особливості гарантування прав людини, необхідно звернути увагу на особливості і сутність нормативних гарантій і виокремити значення правової визначеності у цій системі.

Важливу роль у функціонуванні норм права відіграє нормотворчість. Варто зазначити, що у юридичній науці висловлюються різноманітні погляди на систему принципів нормотворчості, серед яких розглядаються різні підходи вчених:

а) наукова обґрунтованість, демократизм, законність, гласність, професіоналізм, оперативність, диференціація нормотворчої компетенції [3, с. 35; 4, с. 187];

б) системність і узгодженість, наступність, професіоналізм, планування, своєчасність, використання правового досвіду, зв'язок із практикою, гуманізм, технічна досконалість [5, с. 83–86];

в) єдність інтересів людини та суспільства, поєднання динамізму і стабільності [6, с. 380–381].

У означеному контексті визначеність означає, що під час нормотворчості було дотримано певну юридичну процедуру, тобто пройдено на належному рівні всі її етапи.

Поряд з особливостями процедури нормотворчості, у сучасній правовій державі займає чільне місце і оприлюднення нормативно-правових актів, оскільки для чіткої і правильної реалізації норм права необхідною вимогою постає ознайомлення з нею. Так, ст. 57 Конституції України гарантує громадянам право знати свої права і обов'язки. Зокрема, закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення в порядку, встановленому законом. Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, не є чинними [7, с. 24].

Отже, визначеність передбачає оприлюднення нормативно-правового акту, доведення до відому адресату. Також визначеність забезпечує те, що не буде жодного не оприлюдненого нормативно-правового акту.

Наступний елемент визначеності як гарантії прав людини витікає з її властивостей: неможливість зворотної дії закону.

Звертаючись до вітчизняного правового досвіду, маємо зазначити, що вітчизняні законодавці дотримуються позиції заборони зворотної дії нормативно-правового акту в часі [8, с. 20-21].

На законодавчому рівні принцип «закон зворотної дії в часі не має» закріплений у ст. 58 Конституції України [9, с. 375]: «закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи» [10]. Невипадково Конституційний Суд України дійшов висновку, що положення частини першої статті 58 Конституції України про зворотню дію в часі законів та інших нормативно-правових актів у випадках, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи, стосується фізичних осіб і не поширюється на юридичних осіб. Але це не означає, що цей конституційний принцип не може поширюватись на закони та інші нормативно-правові акти, які пом'якшують або скасовують відповідальність юридичних осіб. Проте надання зворотної дії в часі таким нормативно-правовим актам може бути передбачено шляхом прямої вказівки про це в законі або іншому нормативно-правовому акті [11].

Закріплення названого принципу на конституційному рівні є гарантією стабільності суспільних відносин, у тому числі відносин між державою і громадянами, породжуючи у громадян впевненість у тому, що їхнє існуюче становище не буде погіршене прийняттям більш пізнього закону чи іншого нормативно-правового акта [12].

Розглянувши вказані акти, можна зауважити, що у них акцентується увага на декількох ключових складових зворотної дії нормативно-правового акта:

– зворотна дія має бути передбачена у самому акті (перехідних чи прикінцевих положеннях). Хоча правотворчі суб'єкти зазвичай зобов'язані дотримуватись наведених нижче конституційних положень;

– нормативно-правові акти, як правило, зворотної дії не мають;

– зворотна дія нормативно-правового акта допускається за умови відповідності конституційному принципу пом'якшення чи скасування відповідальності особи [13, с. 20].

Таким чином, у означеному випадку визначеність забезпечує ту обставину, що ретроактивна дія права не призведе до погіршення прав і свобод людини, чим саме чітко визначає і встановлює пріоритет прав людини.

Отже, правова визначеність як гарантія забезпечення прав людини проявляється у наступному:

визначеності як гарантії прав людини притаманні такі ознаки як стабільність та передбачуваність правозастосування, очікування правових результатів. Якщо ці результати будуть досягнуті, то людина буде переконана у тому, що норми права є стабільними, сталими, якісними;

визначеність висуває вимогу до чіткого дотримання юридичної процедури, тобто проходження на належному рівні всіх етапів процедури нормотворчості з урахуванням вимог (принципів) до створення нормативно-правового акту;

визначеність висуває вимогу до своєчасного оприлюднення нормативно-правових актів з метою чіткого і якісного їх виконання;

визначеність забезпечує ту обставину, що ретроактивна дія права не призведе до погіршення прав і свобод людини, чим саме чітко визначає і встановлює пріоритет прав людини.

Таким чином, наведені складові вказують на те, що правова визначеність має розглядатися як юридична гарантія забезпечення прав людини.

Список використаних джерел:

1. Мацькевич М. М. Поняття гарантій конституційних культурних прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Форум права*. 2014. № 3. С. 219–227. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.

2. Кузьменко Я. П. Загальна характеристика юридичних гарантій права людини на життя. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2014. Вип. 29 (1). С. 27–32.

3. Дашковська О. Р. Принципи нормотворчої діяльності : загальна характеристика. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 35. Ч. II. Т. 1. С. 34–36.

4. Луць Л. А. Загальна теорія держави і права : навчально-методичний посібник (за кредитно-модульною системою). Київ : Атіка, 2007. 412 с.

5. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія права (зі схемами, кросвордами, тестами) : підручник. Київ : Кондор, 2002. 353 с.

6. Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 583 с.

7. Легін Л. М. Оприлюднення нормативно-правових актів на прикладі концепцій Дж. Бентама та Дж. Марфі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2016. Вип. 37 (1). С. 23–26.

8. Кунцевич М. П., Юсан І. О. Принцип заборони зворотної дії закону в часі : порівняльно-правовий аналіз. *Правовий вісник Української академії банківської справи.* 2015. № 2. С. 19–27.

9. Абрамович Р. Принцип незворотності дії закону в часі у судовій практиці судів загальної юрисдикції. *Публічне право.* 2012. № 3 (7). С. 375–382.

10. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

11. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Національного банку України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 58 Конституції України (справа про зворотню дію в часі законів та інших нормативно-правових актів) : Рішення Конституційного Суду України від 09.02.1999 р. № 1-рп/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-99#Text>.

12. Дія нормативно-правового акта в часі : Конституційний Суд України. Офіційний вебсайт. URL: <http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/35-diya-normatyvno-pravovogo-akta-v-chasi>.

13. Косович В. Напрямок дії нормативно-правових актів України у часі : теоретичні та практичні аспекти, необхідність вдосконалення. *Вісник Львівського університету. Сер.: Юридична.* 2013. Вип. 58. С. 11–26

А.О. Нестеренко,
доктор філософії в галузі права
в.о. доцента кафедри права
факультету управління, економіки та права
(Львівський національний університет природокористування)

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЕВАКУАЦІЇ ДІТЕЙ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У ЗАКЛАДАХ ІНСТИТУЦІЙНОГО ДОГЛЯДУ ІЗ ЗОН БОЙОВИХ ДІЙ

Безпека дітей стала першочерговим завданням усіх без винятку державних інституцій з перших днів загарбницьких дій ворога (2014 року) та розгортання повномасштабної війни на території України з 24 лютого 2022 року. Особливо загострилися питання, що стосуються дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, а також дітей, які перебували цілодобово у закладах інституційного догляду і виховання.

Переважає більшість закладів інституційного догляду та виховання дітей перебувають в галузевих системах трьох міністерств та підпорядкуванні відповідних структурних підрозділів обласних військових адміністрацій, а саме: Міністерства освіти і науки України (71%), Міністерства соціальної політики